

Les 5

1942- 1943 Over leven en overleven in Kamp Westerbork

Geschiedenis en burgerschap

Duur: 1 lesuur

Groep: 8

Werkvormen: Instructie/ klassikaal en groepsopdrachten

Lesdoelen

Leerlingen:

- . kunnen het dagelijks leven in kamp Westerbork beschrijven.
- . kunnen uitleggen waarom je er alles voor deed om in Westerbork een baantje te krijgen
- . kunnen zich voorstellen hoe groot de dinsdag-angst geweest moet zijn
- . kunnen verwoorden welke keuzes Roosje maakt om te overleven
- . vragen zich af wat zij gedaan zouden hebben in die omstandigheden

Begrippen: illusie, angst, deportatie, overleven, grenzen aftasten, sociaal en moreel dilemma

Vooraf

De leerkracht neemt kennis van de inleestekst, de lesopzet, de opdrachten, de filmpjes en het beeldmateriaal.

Lesbeschrijving

Start: de leerkracht maakt een bruggetje van Naarden (les 4) naar Westerbork.

Op 6 oktober 1942 worden Roosje en haar moeder opgepakt op hun onderduikadres in Naarden. Ruim een week later komen zij aan in doorgangskamp Westerbork. Bij Hooghalen in Drenthe. Van daaruit werden Nederlandse Joden op transport gezet naar grote werk- en vernietigingskampen in Duitsland en Polen. *'Elke dinsdag vertrok een trein naar 'het Oosten'.* Ze hadden beiden geen idee wat hen te wachten stond.

Opdracht 1: het dagelijks leven in het kamp

Leerkracht vertoont het filmpje [Aankomst en registratie in Westerbork](#) (ruim 3 minuten), en vraagt aan de leerlingen wat ze gezien hebben. Kleine inventarisatie met reacties leerlingen.

Vervolgens kijken de leerlingen naar twee korte filmpjes over [Sport en spel](#) en [Cabaret](#) (leerkracht maakt selectie van bij elkaar 5 minuten) in het kamp.

Onderstaande foto wordt geprojecteerd met de volgende vraag.

- **Wat voor een indruk krijg je van het leven in het kamp na het zien van de filmpjes, en maak een onderschrift bij deze foto van kamp Westerbork.**

De leerkracht vertelt over het werkelijke kampleven.

Hoewel de leefomstandigheden in het kamp verre van plezierig waren, werd er in kamp Westerbork alles aan gedaan om het niet op de laatste halte naar vernietiging te laten lijken. Het kamp moest daarom zoveel als mogelijk lijken op een normaal dorp. Kinderen van 6 tot en met 15 jaar gingen verplicht naar school. Er was in kamp Westerbork een goede ziekenzorg gerund door Joodse artsen. Er waren baantjes op de administratie, in de keuken, en je kon werken als verpleegster.

Om de tijd door te komen kon je sporten, cursussen volgen en cabaretvoorstellingen bijwonen. In de registratiebarak werden op *dinsdagavonden revuevoorstellingen en concerten gegeven, en toneelstukken opgevoerd*. Het kunnen deelnemen aan dergelijke activiteiten, en het hebben van een baantje, was van levensbelang. Want dan hoefde je voorlopig (nog) niet op transport met de trein.

In het kamp was er alles op gericht om de Joden de indruk te geven dat men naar werkkampen in Oost-Europa zou worden gestuurd. Het leven zou er zwaar, hard en eentonig zijn, maar er zou te leven zijn.

Maar met deze ‘nette’ behandeling van de Joden, hadden de nazi's geen ander doel dan de kampbewoners rustig en in het gareel te houden. Want uiteindelijk werd nagenoeg iedereen afgevoerd, gedeporteerd, naar de vernietigingskampen. Baantje of niet. De nazi's gaven alleen maar valse hoop. Het was een schijnwereld.

Opdracht 2: de angst voor de dinsdag

Leestekst met vragen voor leerlingen

Hoewel de leefomstandigheden in Westerbork in vergelijking met die in andere kampen meevielen, hing er een voortdurende angst in de lucht. Niemand weet wat ze te wachten staat maar de angst

voor de **dinsdag, de dag van het transport**, is vreselijk groot. Wie staat op de lijst? Wie hoeft nog niet weg? Kunnen gezinnen bij elkaar blijven? Ben ik aan de beurt? Waar gaan we naar toe?

Treinbord Westerbork-Auschwitz/Auschwitz-Westerbork.

Tussen 1942 en 1945 zijn door de Duitse bezetter 107.000 Joodse Nederlanders en vluchtelingen weggevoerd. Bijna iedere week vertrekt op **dinsdag** een trein. In de goederenwagens zitten ongeveer 1.000 mensen. Drieënnegentig maal vertrekt zo'n transport. Slechts 5.000 gedeporteerden overleefden de oorlog.

Vragen:

- Wat is dit voor een bord?
- Kan jij je voorstellen hoe groot die angst voor de dinsdag moet zijn geweest? Waaruit bestond die angst?
- Ben jij wel eens heel bang geweest? Kan je daar een voorbeeld van geven?
- Waarom denk je waren er op dinsdagavond muziek en toneelvoorstellingen ?

De leerkracht kan bijgaande foto en/of onderstaande filmfragment laten zien.

Een trein vertrekt vanuit Westerbork

Opdracht 3: hoe overleeft Roosje?

De leerkracht vertelt:

In deze nieuwe omgeving moesten Roosje, en haar moeder zien te overleven. Roosje weet dat ze zich nuttig moet maken om ervoor te zorgen dat ze niet op transport naar het oosten wordt gezet.

Want ze is met haar moeder een 'strafgeval', omdat ze zich niet vrijwillig hebben gemeld bij Westerbork. Daarom zouden ze snel op de lijst voor transport belanden. Roosje weet echter een baantje als verpleegster te regelen. Zo kan ze samen met haar nu zieke moeder in het kamp blijven.

Leestekst voor leerlingen met vragen die ze alleen of in tweetallen beantwoorden

Oktober/november 1942 – Roosje in de Schreibeube (administratie)

Het is mij intussen, hoe kan ik onmogelijk zeggen, gelukt hier een reuzenbaantje te krijgen. Ik ben namelijk secretaresse geworden van de ondercommandant (Jacob Haan). Een officier, leuk om te zien, met wie ik de gehele dag moet samenwerken. Alle kampbewoners zijn hartstikke jaloers en kwaad, en lopen me de gehele dag achterna met honderd-en-één verzoekjes.

Stel je voor, ik zit achter een bureau met tegenover mij een aardige vent, met een groot hakenkruis op. Het gevolg is, dat ik in kamp Westerbork blijf, en daardoor eveneens mijn vader en moeder hier kan houden.

Geciteerd in: Paul Glaser, *Dansen met de vijand*, Amsterdam, 2016, p. 145.

Leg uit of je

- **Wel/niet kunt begrijpen dat ze secretaresse wordt van de ondercommandant.**
- **De reactie van de bewoners zoals Roosje die beschrijft wel/ niet kunt begrijpen.**

Vervolg leestekst leerlingen

Kijken: [Filmfragment 'Overleven in Westerbork'](#) (Kijken tot 28:39. Via deze link begint het filmpje op het juiste moment, maar het fragment moet door de docent zelf op het juiste moment worden beëindigd)

Overdag hebben we het druk op de administratie. Hij moet een vastgesteld aantal gevangenen verzamelen die naar Polen worden gestuurd. De administratie werkt de lijsten met namen uit en ik moet hem lijsten brengen van de namen van de gevangenen die met de trein naar Polen worden gebracht.

Hij heeft vaak overleg met de kampcommandant. Ik ben er al een paar keer bijgehaald om een verslag te maken, want ik kan goed Duits spreken en schrijven. We spreken af dat ik ook voor de kampcommandant klusjes zal doen.

Bron: Paul Glaser, *Dansen met de vijand*, Amsterdam, 2016.

Door de omstandigheden kiest Roosje ervoor om nauw samen te werken met de ondercommandant. Op die manier werkt ze mee aan het opstellen van transportlijsten.

Wat vind je van de keus van Rooje

- **Dat is een goede keus omdat ze zo haar ouders van de lijst kan afhaken?**

- *Dat is een slechte keus omdat ze meehelpt met het wegvoeren van kampbewoners?*
- *Wat zou jij gedaan hebben?*

Slot: de leerkracht vertelt verder:

Toen Jacob Haan dreigde overgeplaatst te worden en zijn bescherming dus zou wegvallen, werd Roosjes positie kwetsbaar. Via Jacob hoorde Roosje over kamp Vught. In dat nieuwe kamp kunnen jonge mensen werken. Roosje neemt afscheid van haar ouders, die wel in Westerbork blijven.

Na enige tijd in kamp Vught probeert Roosje te ontsnappen door zich in een bevoorradingswagen te verstoppen. Ze weet het kamp uit te komen, maar wordt al snel toch gepakt.

Daarna wordt ze weer teruggestuurd naar Vught om vervolgens als strafgevangene via Westerbork op de trein naar Auschwitz te belanden. Haar ouders zijn haar al voorgegaan.